

TARTU ÜLIKOOL

Sporditeaduste ja füsioteraapia instituut

Assar Leok

Muutused Eesti jalgpallis 1985-1999

Changes in Estonian football between 1985 and 1999

Bakalaureusetöö

Kehalise kasvatuse ja spordi õppekava

Juhendaja:

K. Antons

Tartu, 2016

SISUKORD

SISSEJUHATUS.....	3
1. AJALOO ÜLEVAADE	4
2. ÜLEMINEK KOMMUNISTLIKUST SPORDISÜSTEEMIST DEMOKRAATLIKKUSSE	6
2.1. Sport Nõukogude Liidus.....	6
2.2. Sport üleminekuperioodil ja iseseisvas Eestis.....	9
2.2.1. Väliskogemuste otsimine	9
2.2.2. Muutused spordijuhtimises ja spordibaaside majandamises	10
2.2.3. Eesti Olümpiakomitee taasloomine.....	10
3. JALGPALL ENSV-S	12
3.1. Jalgpalli maine ning olukord	12
3.2. Eesti NSV meistrivõistlused aastatel 1985-1991 ja Tallinna Spordi käekäik üleliidulise II liiga 5. tsoonis	13
3.3. Uus ja vana põlvkond: Sport ja Lõvid.....	15
3.3.1. KSMK, hiljem nimega Tallinna Sport.....	15
3.3.2. Noortevõistkond Lõvid.....	15
4. JALGPALLI LIIDU, LIIGASÜSTEEMI JA KLUBIDE TEKE.....	18
4.1. Eesti Jalgpalli Liidu teke ja saamine FIFA liikmeks.....	18
4.3. Eesti meistriliiga teke.....	18
4.4. Uute klubide loomine ja taasloomine	20
4.4.1. Tallinna FC Flora	20
4.4.2. Tallinna Sadama JK	20
4.4.3. JK Viljandi Tulevik	21
4.4.4. Tallinna FC Lantana.....	21
4.4.5. Tallinna FC Levadia	22
4.2. Rahvuskoondis	22
4.2.1. Kodakondsuse probleem	22
4.2.2. Mängijate vanus rahvuskoondises	24
5. JALGPALL IDA-EUROOPAS.....	25
5.1. Eesti võrdlus Sloveeniaga	25
KOKKUVÕTE.....	27
KASUTATUD KIRJANDUS.....	29
SUMMARY	31
LISAD	32

SISSEJUHATUS

Tänapäeval on jalgpall maailmas ja Eestis harrastajate arvult kõige populaarsem spordiala. Selle sportmängu fenomeni on üritatud selgitada erinevat moodi. Kuna jalgpall on oma olemuselt üsna lihtne mäng, siis ilmselt tema lihtsuses peitubki suur võlu: mängimiseks läheb vaja kõigest palli ja seda saab mängida peaaegu igal pool ning iga ilmaga. Samuti võib suure huvi taga olla spordiala vaatamängulisus, kõrge tempo, kiiresti vahelduvad olukorrad ning võistkondade omavaheline rivaliteet. Need aspektid toovad paljusid telerite ette ja staadionitele seda maailma populaarseimat spordiala vaatama.

Nõukogude ajal oli praegune kõige spordiala ENSV-s väga kehvas seisus. 1980. aastate lõpus olid kergejõustik ja korvpall etniliste eestlaste hulgas selgelt populaarsemad spordialad. Eestlastest ala harrastajaid oli vähe. Tegutsesid üksikud entusiastid. Jalgpall oli pigem mitte-eestlaste spordiala. Samuti oli treeningväljakuid vähe ning olemasolevad olid kehvas seisukorras. 1990ndate alguses vahetus riigikord ning Eesti sai iseseisvaks riigiks. Eesti NSV jalgpalliföderatsioonist sai Eesti Jalgpalli Liit. Tekkisid uued klubid ning uutel alustel jalgpalliliigasüsteem. Eesti võeti jalgpalli maailma katuseorganisatsiooni liikmeks.

Valisin käesoleva bakalaureusetöö teemaks „Muutused Eesti jalgpallis 1985-1999“, sest praegune jalgpalli olukord, rahvuskoondise saavutused, Jalgpalli Liidu töö, klubide tegevus on mõjutatud sel perioodil tehtud valikutest ja otsustest. Need aastad olid murrangulised. Mitmed tol ajal tehtud otsused panid aluse jalgpalli arengule ning siis võetud sihid on selgelt mõjutanud tänast päeva. Et teada saada, mis olid meie rahvuskoondise paari aasta taguse edu alused, tuleks vaadata just seda perioodi, mil kõik sisuliselt nullist üles ehitati.

Minu töö eesmärgiks on kirjanduse põhjal uurida ja kirjeldada:

- konteksti loomiseks 80ndate lõpu ja 90ndate algusaastate Eesti lähiajalugu
- jalgpalli ja spordi olukorda Eestis Nõukogude okupatsiooni lõpuaastatel
- riigikorra muutuse mõju jalgpalli-ja spordijuhtimisele
- muutusi klubide ja liigade osas üleminekuperioodil ja taasiseseisvunud Eestis
- Eesti jalgpalli olukorda teiste Ida-Euroopa riikidega võrreldes
- Eesti rahvuskoondise loomist ja probleeme, mis seoses sellega üles kerkisid

1. AJALOO ÜLEVAADE

Eesti taasiseseisvumisprotsessi üheks algushetkeks võib pidada Mihhail Gorbatšovi saamist 1985. aastal sai NSVL peasekretäriks. Sellega algas Nõukogude Liidus muutuste ajastu, mida hakati nimetama perestroikaks. Ühiskonnas suurenes sõnavabadus ning avatus, paranesid suhted Moskva ja lääneriikide vahel. Nõukogude Liit hakkas võidurelvastumises oma laguneva majandusega teistele suurriikidele alla jääma. Impeeriumi eri piirkondade vähemusrahvuste seas hakkas uuesti tekkima rahvustunne. Järk-järgult hakkasid muutused jõudma majandussfääridesse, kus senine sotsialistlik süsteem oli kokku varisemas (Zetterberg, 2009).

1987. aastal hakkas „rahvuslik ärkamine“ Eestis kiiresti hoogu juurde võtma. Korraldati massiprotest fosforiidikaevanduse rajamise vastu Kirde-Eestisse ning 23. augustil 1987 rahumeelne meeleavaldus Saksamaa ja Nõukogude Liidu vahel sõlmitud Molotovi-Ribbentropi pakti salajase lisaprotokolli vastu, mille olemasolu NSVL ei tunnistanud. 26. septembril 1987 organiseerisid eesti majandus- ja ühiskonnateadlased Eesti majandusliku iseseisvumise IME programmi (Zetterberg, 2009).

1988. aasta esimeses pooles loodi demokraatlik rahvaliikumine, mille nimeks sai Rahvarinne. 1988. aasta suvel lahkus Eesti Kommunistliku Partei juhi kohalt Karl Vaino ning teda asendas uuendusmeelne Vaino Väljas. Augustis 1988 loodi esimene mittekommunistlik partei, Eesti Rahvusliku Sõltumatuse Partei (ERSP). Septembris korraldas Rahvarinne suurürituse „Eestimaa Laul“, kus osales väidetavalt 300000 inimest. Avalikes kõnedes arutleti juba iseseisvusnõudmiste üle. Oktoobris 1988 pidas Rahvarinne oma asutamiskongressi, kuid veel ei nõutud Nõukogude Liidust lahkulöömist, vaid „suveräänsust“, mille all mõeldi autonoomiat liitriigi koosseisus. Eesti NSV seadused saavutasid ülimuslikkuse üleliiduliste seaduste ning määruste suhtes. 1988. aasta detsembris võttis Eesti NSV Ülemnõukogu vastu muudatuse põhiseaduses, mille järgi sai eesti keelest Nõukogude Eesti riigikeel. Üha suurematele iseseisvuspüüdlustele asus vastu põhiliselt muulastest koosnev Interliikumine, mis leidis, et uued seadused nõrgendavad rahvuslike vähemuste positsiooni (Tannberg, 2005).

1989. aastal saavutas Nõukogude Eesti majandusliku iseseisvuse. Eesti NSV kätte läksid kõik tema terriotooriumil paiknevad maad, veed ja loodusvarad. Ka Moskvast juhitud siinsed tehased võidi viia vabariigi alluvusse. 1989. aasta suvel korraldati Balti kett, 600 km pikkune inimkett, mis ulatus Tallinnast Vilniusele (Zetterberg, 2009).

1990. aasta veebruaris kaotas Eestimaa Kommunistlik Partei oma võimumonopoli. Sama aasta märtsis lagunes partei kaheks. Varasemast iseseisvam Eesti Kommunistlik Partei hakkas eesotsas Vaino Väljasega toetama Eesti iseseisvumist ning teine, põhiliselt muulastest koosnev partei jäi truuks Nõukogude Liidu Kommunistliku Partei (NLKP) tegevuskavale. Ülemnõukogu otsustas, et ei tunnista Nõukogude okupatsiooni Eestis ning kuulutas Nõukogude võimu ebaseaduslikuks. Oli alanud üleminekuaeg (Zetterberg, 2009).

3. märtsil 1991 korraldati iseseisvust puudutuav rahvahääletus. 77,83% hääletanutest oli Eesti iseseisvuse ja sõltumatuse poolt. 20. augustil 1991 kuulutas Eesti ennast uuesti iseseisvaks. Esimestena tunnustasid Eestit Island ja Leedu. Ameerika Ühendriikide tunnustus tuli 2. septembril ja Nõukogude Liidu oma 6. septembril. Eesti Kongressi ja Ülemnõukogu saadikutest valitud Põhiseaduse Assamblee alustas tööd 13. septembril ning selle eesmärgiks oli koostada parlamentarismil põhinev vabariiklik põhiseadus. Samal ajal tuli lahendada ka rahvusküsimus (Zetterberg, 2009).

1992. aasta veebruaris kiideti heaks kodakondsus seadus, mis tähendas seda, et kodakondsuse said kõik need, kes olid 1940. aasta juunis olnud Eesti kodanikud ja nende järglased. Tähtsamaks võimuorganiks sai 101-liikmeline Riigikogu. Täidesaatvat võimu hakkas teostama peaministri juhitud valitsus. 1992. aasta sügisel valiti Eesti presidendiks endine välisminister Lennart Meri. Peaministriks sai Mart Laar. Oktoobris 1992 kuulutas Riigikogu üleminekuperioodi lõppenuks ja põhiseadusliku riigielu alanuks (Zetterberg, 2009).

2. ÜLEMINEK KOMMUNISTLIKUST SPORDISÜSTEEMIST DEMOKRAATLIKKUSSE

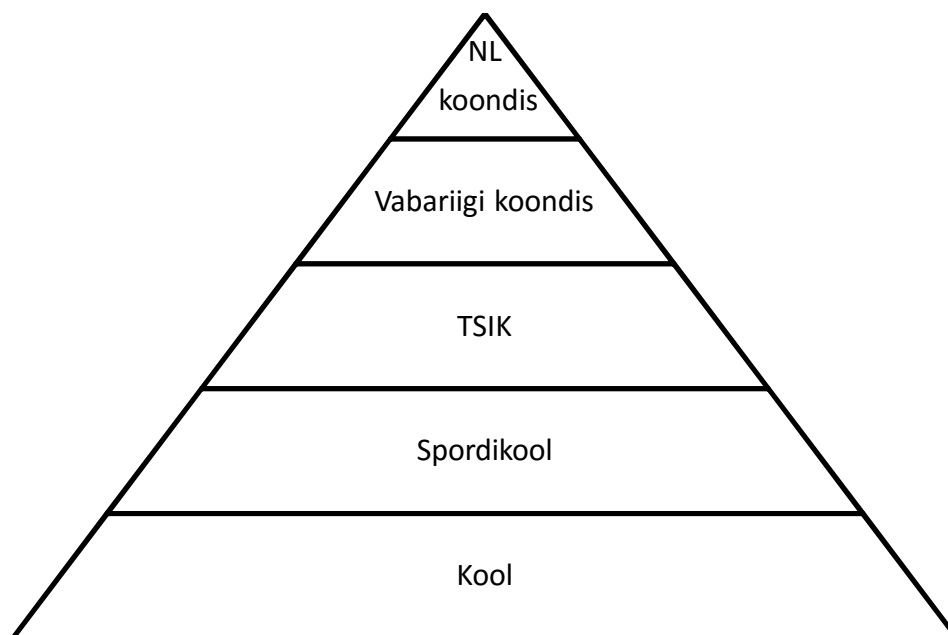
2.1. Sport Nõukogude Liidus

Sport oli Nõukogude Liidus tsentraliseeritud. Sarnaselt enamike ühiskonnavaldkondadega kontrollis ja koordineeris riik sisuliselt kõike spordisfääris. Riiklikud sporti reguleerivad asutused ja nende filiaalid (klubid ja spordiühingud) pidid töötama kooskõlas riikliku spordistrateegiaga tippspordi jaoks (Bankov, 2004).

Siinset sporditegevust edendas Nõukogude Liidus üleliidulis-vabariikliku alluvusega Eesti NSV Spordikomitee. Ühelt poolt andis Eesti NSV Spordikomitee kāske Nõukogude Liidu Spordikomitee ja teiselt poolt alluti Eesti NSV Ministrite Nõukogule (valitsus). Tööjaotus Moskva ja Tallinna vahel oli järgmine: Eesti pidi andma rahalised ressursid, looma materiaalsed tingimused, valmistama ette kvalifikatsiooniga töötajad jne. Moskva andis juhtnöörid ja ettekirjutused, kuidas raha kasutada, kuidas seaduseid ellu viia, kuidas spordiliikumist Eestis korraldada. Moskvast tulnud juhised olid konkreetseid, vastuvaidlemiseks puudus võimalus ja nende täitmist kontrolliti nii Moskva kui ka Eesti Kommunistliku Partei Keskkomitee vastava sektori poolt (Unger, 1999).

Nõukogude Liidus pidi sportlik ettevalmistus algama koolidest, jätkuma spordikoolides, spordiinternaatkoolis, vabariigi koondises ja NSVL koondises ning sealt väljuma rahvusvahelisele areenile (Kolga, 1999).

Joonis 1. Eesti NSV spordipüramiid (Kolga, 1999).

Koolis õppimise ajal olid spordi tegemise võimalused kõigile saadaval. Pärast oli saavutussport suunatud vaid nendele vähestele, kes olid piisavalt andekad ning kellel oli talenti saada tippsportlaseks. Head sportimistingimused kõigile ei olnud prioriteet. Tähtsam oli, et kõigil inimestel oleks olemas elamistingimused, võimalus omandada haridust, toit laual, piisavalt riideid, mida selga panna ja et kõigile oleks saadaval esmatarbekaupu. Kõige selle inimestele kättesaadavaks tegemisel ei jätkunud kesk-käsumajanduses piisavalt suurt raha ülejääki, millega rajada spordirajatisi. Nõukogude Liit pidas oluliseks investeerida tippsporti ja-sportlastesse, kes saavutasid rahvusvahelist edu ning tõid riigile palju au ja kuulsust (Davies, 2004). Nõukogude sportlaste võidud suurvõistlustel pidid demonstreerima kommunistliku süsteemi ülemvõimu lääneriikide ees (Davies, 2004; Howell, 1975). Tavainimeste sportlik heaolu ei toonud kommunistlikule parteile mingit kasu ning tundus seetõttu mõttetu raha kulutamisena. Kuni perestroika alguseni invasporti riigis üldse ei eksisteerinud, sest Nõukogude Liit ei tunnistanud avalikult kuni 1988. aastani, mil Tallinnas toimusid esimesed invasportlaste meistrivõistlused, et neil elab puuetega inimesi (Riordan, 1993; Riordan, 1990). Nii näiteks jäid 1980. aastal Moskvast toimumata paraolümpiamängud ja need peeti Hollandis Arnheimis (eok.ee).

Head treenigvõimalused püüti seega leida sportlastele, kes olid edukad. Riik toetas oma sportlasi treeningrajatistele ligipääsu tagamisega, andis võimaluse treenida ja käia välismaal võistlustel, pakkus parimat tol ajal saadaolevat arstiabi. Sportlasi motiveeris armastus spordi vastu ning sisemine vajadus võita, aga ka teadmine, et edu korral on võimalus tõusta ühiskonnas teatud kõrgemasse staatusesse, elada paremat elu võrreldes ülejäänud elanikkonnaga ja nautida hüvesid, mida tavainimesed ei saanud (Davies, 2004; Howell, 1975).

NSVL-s ei eksisteerinud profisportlasi, vaid olid amatöörid, kes said riigilt palka. Rahvuvahelise Olümpialiikumisega liitumiseks tuli NSV Liidu võimudel näidata, et sportlased ei saa oma esituste eest võistlustel mingit riigipoolset tasu ja ei pühendu täielikult spordile, vaid teevad seda iga päev pärast oma põhitöö või õpingute lõppu. Tegelikult teadsid kõik, et sportlased tööl või ülikoolis ei käinud ning said riigilt palka. Sellest lihtsalt ei räägitud avalikult kuni 80ndate aastate teise pooleni (Riordan, 1990; Riordan, 1988).

On teada, et tippjalgpallurid teenisid Nõukogude Liidus 200-300 rubla kuus (Riordan, 1990). Eesti purjetajatele Toomas ja Tõnu Tõnistele maksis Moskva keskorganisatsioon iga kuu 300 rubla, mis oli tol ajal võrdne hambakirurgi palgaga. See palk tõsteti inflatsiooni tingimustes 600 rublani ja siis 1000 rublani. Eesti kohaliku valitsuse poolt anti neile mõlemale

maja ja suveresidents eduka esinemise eest suveolümpiamängudel. Nende treenerid ja nendega seotud ametiisikud said samuti boonuseid (Riordan, 1993).

Organisatsioonid, ametiisikud ja eliitsportlased olid kõik tegelikult riigi omanduses ja ning riigi suunata. Eksisteerisid küll spordiklubid, kuid need olid kõik seotud kas relvajõududega, politseiga, riigi tööstusettevõtetega või riigi poolt kontrollitud ühingutega. Ei olnud vabatahtlike spordiklubide struktuuri, mis oleks olnud aluseks vabatahtlikele ja iseseisvatele föderatsioonidele, mis oleks omakorda moodustanud riikliku konföderatsiooni. Kommertssektori osalust või sponsorlust kui sellist ei olnud, sest kommertssektorit lihtsalt Nõukogude Liidus ei eksisteerinud. Siiski mingi näiline osalus oli. Mõned tehased, mille all spordiklubid tegutsesid, katsid klubide tegevuskulusid või siis pakkusid raha ja sponsorluse vormis toetust (Davies, 2004).

Lisaks muule kontrollile puudus ka sisuliselt võimalus Nõukogude Liidust Läände lahkuda. Seda proovisid eelkõige need, kes said mingil põhjusel ametlikult Lääneriikidesse reisida ja seal „üle hüpata“. Lisaks teadlastele, nimekatele kunstiinimestele ja kommunistliku partei funktsionääridele oli see võimalus ka sportlastel. Need sportlased, kes Läänes proffideks hakkamise nimel Nõukogude Liidust ära põgenesid vaikiti spordikirjutistes täielikult maha ning nende tulemused võistlustel tühistati (Antons, 2015).

Ida-Euroopa riigid ja Eesti nende hulgas seisis 1989. aastal väljakutse ees. Tuli leida viis, kuidas eliitsport ilma keskvalituse rahalise toeta jätkuvalt õitseks ning kuidas sport muutuks kõigile inimestele kättesaadavamaks. Spordiorganisatsioonid ja spordijuhid hakkasid otsima inspiratsiooni ja saama ideid, kuidas säilitada ja arendada sporti muutuvates poliitilistes, majanduslikes ja sotsiaalsetes oludes. Euroopa Liitu ning Euroopa Nõukokku kuuluvad lääneriigid andsid esimestena oma abikäe. Nad korraldasid seminare spordi edendamise teemal ning saatsid oma spordijuhte Ida-Euroopasse, et anda teadmisi kohalikele spordi edendajatele ja võtmefiguuridele. Euroopa Nõukogu edendas sporti Spordi Arendamise Komitee (CDDS) kaudu, mille üks printsiipidest oli „Sport kõigile“. See tähendas, et igal inimesel on õigus spordiga tegeleda tervisespordi tasemel ning sõltuvalt inimese soovidest ja võimetest ka sellest kõrgematel tasemetel. Mitmed Ida-Euroopa riigid hakkasidki sellest printsiibist ning Spordi Arendamise Komitee juhistest lähtudes oma spordielu kujundama (Davies, 2004).

2.2. Sport üleminekuperioodil ja iseseisvas Eestis

1988. aastal jõudsid Eesti spordiametnikud ja teadlased järeldusele, et Moskvast pealesurutud organisatsioonilised vormid on Eesti jaoks sobimatud ja et aastakümneid kestnud ebakompetentne juhtimine on spordile teinud rohkem halba kui head (Piisang & Maidlo, 2001). Eesti NSV Spordikomitee eestvedamisel asuti koostama Eesti spordi arengukontseptsiooni, julgelt kasutati 1920-1940 aastate kogemusi ja Põhjamaade, eriti Soome, spordijuhtide abivalmidust. Koostatud kontseptsiooniprojekt lähtus demokraatlikest väärtustest, spordialakeskse spordikorralduse põhimõtetest, vabal tahtel spordiklubidesse ja -liitudesse ühinemisest, spordist kui kultuuri lahutamatu osast, oma olümpiaorganisatsiooni loomisest (Tõnise, 2009).

2.2.1. Väliskogemuste otsimine

Rahvarinde esindaja Rein Veidemann kuulutas, et Eesti peab saama Rahvusvahelise Olümpiakomitee (ROK) liikmeks, et osaleda oma võistkonnaga järgmistel olümpiamängudel. Moskva oli sunnitud rahutule Baltikumile tegema mööndusi (Piisang & Maidlo, 2001)

1988. aastast alates lubati sportlastel käia rohkem välisvõistlustel kui varasema raudse eesriide tingimustes. Võrreldes varasemate aastatega nende arv mitmekordistus (Piisang & Maidlo, 2001). Paljude kanalite, ühingute ja töökollektiivide kaudu ning enamasti valuutavaba vahetuse korras reisiti eriti Soome linnadesse ja maa-asulatesse. Samuti käidi kommertsvõistlustel Helsingis, Oslos ja Stockholmis (Teemägi, 2009). Mõned treeningrupid nagu jalgpalli noortevõistkond Lõvid ja Kalevi odaviskajate eksperimentaalgrupp jõudsid välja isegi Ameerika Ühendriikidesse (Teemägi, 2009; Reim, 1992).

Eesti spordikomitee sõlmis Soome ja teiste maade riiklike spordiorganisatsioonidega otselepinguid delegatsioonide vahetamiseks koondiste tasemel. Spordiühing „Kalev“ sai Eesti NSV Ametiühingute Nõukogu ja Eesti NSV Riikliku Spordikomitee nõusolekul hakata looma välissidemeid. Järjest rohkem võeti vastu külalisdelegatsioone ja saadeti sportlasgruppe piiri taha (Piisang & Maidlo, 2001).

Samas oli Eesti sport ikkagi veel seotud üleliiduliste üritustega (1989. aastal näiteks üleliiduliste noorsoo sportmängudega jne), mille peaesmärk seisnes NSV Liidu koondisele täienduse leidmises. Spordijuhtidele valmistas sportlaste omapäi tegutsemine meelehärmi (Teemägi, 2009). Tolleaegne koondise Eesti sport peadirektor Sven Kolga (1988) on väitnud,

et sportlikud eesmärgid ja printsiibid taandusid sageli turismi ja maailmavaatamise ees, tagaplaanile jäid ökonoomsus ja treeningu plaanid.

2.2.2. Muutused spordijuhtimises ja spordibaaside majandamises

Muutused toimusid ka Eesti spordi juhtimises. Eesti Spordikomitee õppe-spordistruktuurid (vastavad valitsused, osakonnad ja spordialade riiklikud treenerid) ning Eesti Kõrgema Spordimeisterlikkuse Kooli (KSMK) spetsialistid ja spordialade osakondade treenerid koondati üheks organisatsiooniks „Eesti Sport“. See oli esimene arvestatav organisatsiooniline samm spordialakeskse spordijuhtimise teel. Kuid vaatamata eraldumisele spordikomiteest jätkasid spordiföderatsioonid juriidilise isiku õigusteta, seega ka ilma oma rahade ja pangaarveteta, säilis riiklik ja tsentraalne juhtimine. Esimese iseseisvusaja traditsioonide, teiste Euroopa riikide eeskuju ja spordikontseptsiooni kava mõjul asusid spordiföderatsioonid taotlema suuremat iseseisvust. Väheste iseseisvusega spordiföderatsioonide tegevus oli reguleeritud riigi poolt. 1988. a. lõpul andis spordikomitee spordiföderatsioonidele õiguse koostada ja kinnitada oma spordialaliidu/föderatsiooni põhikiri ning saavutada iseseisva juriidilise isiku staatus. Sellega oli loodud teine oluline eeldus spordiföderatsioonide tegevuse elustamiseks (Tõnise, 2009).

Spordiföderatsioonides viidi läbi vabad valimised juhtorganite moodustamiseks, avati ka pangaarved, koostati tegevuskava ja enamike nimes asendati sõna „föderatsioon“ eestipärasema sõnaga „liit“ (Tõnise, 2009).

Ka spordibaasid ei jäänud muutustest puutumatuks. 1990. aastal pidid need ennast ise majandama hakkama. Kadus ära riigipoolne toetus. Rahanappus oli surunud Eesti spordi jaoks hädatarvilikud treeningu- ja võistlusbaasid ränka seisu. Mitmeid spordirajatisi ähvardas pankrot. Õnneks tulid appi riigvõim ja kohalikud omavalitsused, kes raskele finantsolukorrale vaatamata suutsid spordiehitiste püsimajäämiseks rahasüste teha (Piisang & Maidlo, 2001).

2.2.3. Eesti Olümpiakomitee taasloomine

1989. aasta 14. jaanuaril hakkas tegutsema Eesti Olümpiakomitee sealt, kus tema tegevus 1940. aastal vägivaldselt katkestati. EOK taastamise muutis vältimatuks ka naabrite eeskuju – enne EOK taasloomise otsust olid oma olümpiakomiteed juba olemas Lätis ja Leedus (Lääne et al., 1998).

Pärast taasloomist jätkati 1923. aastal asutatud Eesti Olümpia Komitee tegevust, mille põhilisteks suundadeks olid rahvusvaheline ja siseriiklik töö. Olümpialiikumise eesmärkide tutvustamiseks käivitati erinevate ürituste süsteem, lisaks loodi informatsiooni- ja pressikeskus kirjastustegevuse alustamiseks. Olümpiaideede arendamiseks moodustati Tartusse Eesti Olümpiaakadeemia, mille tegevus hõlmas ja hõlmab tänagi peamiselt olümpialiikumise ajalugu ja tänapäevaprobleeme. Olümpiakomitee igapäevatööks ja otsuste elluviimiseks loodi EOK tegevaparaat. Olümpialiikumise materiaalseks toetamiseks, raha kogumiseks ja välismajanduslikuks tegevuseks moodustati 29. märtsil 1989 EOK alluvusse iseseisev organisatsioon Eesti Olümpiafond, mille ülesandeks pidi olema rahaliste vahendite hankimine EOK-le (Lääne et al., 1998).

Tähtsal kohal oli koostöö arendamine sponsoritega nii rahvusvahelisel areenil kui ka Eestis. EOK ühines ROK-i egiidi all toimuva sponsorprogrammiga, mis andis EOK käsutusse materiaalsed vahendid ja võimaldas sõlmida täiendavad lepingud Coca-Cola kompaniiga ja Marsi kontserniga (Lääne et al., 1998).

Vaatamata EOK laialdasele siseriiklikule tegevusele jäi esmaseks ja kõige olulisemaks ülesandeks oma õiguste taastamine rahvusvahelises olümpiaperekonnas (Lääne et al., 1998). See ülesanne saavutati 18. septembril 1991 kui Eesti olümpiakomitee taasintegreeriti olümpialiikumisse. Tänu sellele said Eesti sportlased osaleda Albertville'i ja Barcelona olümpiamängudel (Teemägi, 2009).

Eesti spordi peamiseks tegevussuundadeks hakkasid kujunema rahvasport, noortesport ja jõudumööda ka tippspordi toetamine. Samuti hakati koolitama treenereid ning välja õpetama koolitajaid (Piisang & Maidlo, 2001).

3. JALGPALL ENSV-S

3.1. Jalgpalli maine ning olukord

Eesti NSV-s hakkas viiekümnendate aastate teisest poolest sihikindlalt venestuma. Pikkamisi käis alla nii tase, külalismeeskondade kvaliteet kui ka publikuhuvi. Sellele aitas kaasa migratisoon idast. Meeskondadesse lisandus aina enam vene ja teistest rahvustest mängijaid. Eestlaste osakaal langes kiiresti ja seitsmekümnendate aastate alguseks sai jalgpallist Eestis elavate slaavlaste mäng. Ei suudetud luua meeskonda, mis oleks Liidu tasemel edukalt mänginud. 15 aastat oli Eesti ainuke liiduvabariik, kes ei osalenud Nõukogude Liidu meistrivõistlustel. Mängijatele tähendas see täielikku motivatsioonilangust. Puudus väliskontakt endast tugevamatega ja võimalus areneda (Schwede, 2010).

Arvatakse, et jalgpall kadus Eestist kohalike spordijuhtide lühinägelikkuse ja omakasu tõttu. Spordijuhtide tööd hinnati selle järgi, kui palju võideti võistlustel medaleid ja punkte. Neid oli aga võimalik võita vähem viljeldud aladel. Medalivõit vibulaskmises või mõnel muul marginaalsel alal oli ka odavam. Jalgpallimeeskonna ülalpidamine tähendas raha leidmist paarikümnele või enamalegi inimesele (peale mängijate ka treenerid ja teised taustajõud) (Schwede, 2010). Jalgpall oli Nõukogude Liidus populaarseim ja enim harrastatud ala (Prozumenshchikov, 2010). Seetõttu oli väiksel Eestil raske teistega võistelda. Edulootusi oli vähe. Jalgpall ei tootanud medaleid ega punkte. Pealegi oleks jalgpallis võimalik mitmesugustel spartakiaadidel ja komplekvvõistlustel võita üksnes ühe komplekti medaleid. Aga näiteks ujumises, laskmises, riistvõimlemises, sõudmises, aerutamises, kergejõustikus ja paljudel teistel individuaalaladel oli ühelainsal sportlasel võimalus võita mitu medalit ja tuua palju punkte. See oli spordijuhtidele kasulik, sest peegeldas nende töö edukust. Jalgpallist polnud spordijuhtidele mingit kasu. Pigem röövis jalgpall raha, mida võinuks kasutada mitme eduka individuaalsportlase kasvatamiseks (Schwede, 2010).

Erinevalt jalgpallist, korvpalli ja võrkpalli areng ei takistunud. Põhjus võib olla see, et korv- ja võrkpall polnud pärast Teist maailmasõda Nõukogude Liidus võrreldes jalgpalliga eriti populaarsed ja see andis väiksematele liiduvabariikidele läbilöögivõimaluse. Kiire edu üleliidulisel tasemel süstis aina uutesse pealekasvavatesse palluritesse motivatsiooni. Seda kinnitab ka Ilmar Kullami näide. Kullam on tunnistanud, et tahtis saada jalgpalluriks, aga korvpallis tuli edu kiiremini, sest ala harrastati Nõukogude Liidus vähem. Jalgpallis oli sellist läbilööki loota mitu korda raskem (Schwede, 2010).

Eestlased pelgasid võistelda silmast silma okupantide vastu. Kardeti venelasti võita, sest sellel võidul võisid olla halvad tagajärjed väljaspool spordiväljakut. Kõik spordialad, mis nõudsid kehakontakti(välja arvatud korvpall) ja mis olid populaarsed kohalike venelaste silmis, kaotasid ajapikku eestlastest harrastajaid ja langesid ebasoosingusse (Schwede, 2010).

Paljud noored valisid jalgpalli asemel mõne teise spordiala, pidades seda tööliklassi mänguks, millega käis kaasas ka alkoholi tarbimine. See tähendas intelligentsemate sportlaste äravoolu teiste alade juurde. Nendest sportlastest said treenerid, kes hakkasid arendama oma ala. Jalgpall jäi ilma oma üliõpilastest ja tulevastest treeneritest ning õppejõududest kõrgkoolide juures (Schwede, 2010).

3.2. Eesti NSV meistrivõistlused aastatel 1985-1991 ja Tallinna Spordi käekäik üleliidulise II liiga 5. tsoonis

(vt. LISAD, tabel nr. 1)

1985. aastal olid ENSV meistrivõistlustel esindatud Pärnu(2), Tallinna(5), Sillamäe(1), Viljandi(1), Kohtla-Järve(1), Jõhvi(1) ja Narva(1) klubid. Kõigest kolm klubi oli väljaspool Ida-Virumaad ja Tallinna. Võitis Kalakombinaat/MEK Pärnu, esiliigasse langesid Narva Baltika ja Tallinna Dvigatel. Samal aastal lõpetas Tallinna Sport üleliidulise II liiga viienda tsooni kaheksanda kohaga. Spordi peatreeneriks tuli Eduard Belkin. Toimusid muutused ning meeskonda toodi mängijaid NSV Liidu teistest paikadest ning seetõttu oli kohalikel talentidel väiksem võimalus mänguaega teenida. Spordil olid isegi võimalused kõrgemale tõusta, kuid mõned ootamatud kaotused kaheksandast kohast paremat positsiooni ei lubanud. Mõned mängud olid siiski head. Tehti 2-2 viik Klaipeda Atlantasega, võideti Lipetski Metallurgi (2-1) ning Dnepri Mogilyovi (5-3) (Luik, 2009).

1986. aasta meistrivõistlusi kontrollis täielikult Tallinna Zvezda. Nad võitsid esikoha ning ei kaotanud ühtegi mängu. Tallinna Norma oli teine ning Tallinna Tempo kolmas. Eelmise aasta tšempion Kalakombinaat/MEK Pärnu sai viienda koha. Kaks uustulnukat Tallinna Elektrotehnik ja RMT Kohtla-Järve oli vastavalt seitsmes ja kaheksas. Esiliigasse langesid Pärnu KEK ja KK Majak Tallinn. Samal aastal sai Tallinna Sport üleliiduslises II liigas kümnenda koha, peatreener Eduard Belkin vahetati välja Ants Kommussaarega. Sellel hooajal tegi Spordi eest oma debüüdi Valeri Karpin, kes hiljem jõudis Venemaa rahvuskoondisesse ning mängis mitmetes Hispaania klubides (Luik, 2009).

1987. aastal võitis koduses liigas esikoha Tallinna Tempo. Estonia/RMT Jõhvi võttis hõbeda ja Zvezda pronksi. Estonia Jõhvi ja RMT Kohtla Järve ühinesid. Meistriliigast

langesid uustulnukad Narva Baltika ja Avtomobilist. Kolmas uustulnuk Tartu Kalev oli kümnes. Tallinna Sport oli üleliidulises sarjas üheksas, kolmas koht jäi kõigest kolme punkti kaugusele (Luik, 2009).

1988. aastal sai esikoha Tallinna Norma, kes tugevdas hooaja eel oma koosseisu Ott Mõtsniku ning noore Sergei Braginiga. Võideti 17 mängu 22-st ning lõpetati 3 punkti eespool Kohtla-Järve Keemikust. Eesti kõrgeimas sarjas tegid debüüdi Tallinna TVMK ja Tallinna Lõvid/Flora. Neist viimane sai koha meistrivõistlustel suuresti tänu Jalgpalli liidu otsusele ning ka tänu sellele, et Tallinna Elektrotehnik läks laiali ning nendest jäi koht vabaks. Nad lõpetasid hooaja eelviimastena, kuid löid kokku 40 väravat, mis oli rohkem kui neljandaks tulnud Estonia/RMT Jõhvil. TVMK lõpetas kuuendana. Samal ajal sai Sport NSVL II liigas kaheksanda koha. 34st mängust võideti 11 ja viigistati 14. Treener Valeri Ovchinnikov oli meeskonda toonud juurde veel venelasi ning hooajal tuli ette mängu, kus kaks kolmandikku meeskonna algrivistusest olid mitteeestlased (Luik, 2009).

1989. a. hooaja võitis Tallinna Zvezda. Klubi tugevdas ennast hooaja keskel, tuues meeskonda tulevasi Läti ja Eesti rahvuskoondislasi. Tallinna TVMK oli teine ja Kalakombinaat/MEK Pärnu kolmas. Meistriliigasse tõusid tagasi Pärnu KEK ja Narva Baltika. Eestlasi aga huvitas siis juba rohkem Tallinna Spordi käekäik. Meeskonnas tehti palju muutusi. Peatreeneriks sai Roman Ubakivi, kes ehitas koosseisu üles peamiselt oma esimese põlvkonna ja teise põlvkonna eesti rahvusest mängijatest. See segu palluritest ei suutnud kuigi head koostööd saavutada. Suuresti võis põhjus peituda Roman Ubakivi meetodites. Paljud mängijad, eesotsas Ott Mõtsniku ja vendade Kallastetega lahkusid klubist. Kõik see mõjutas meeskonna käekäiku ning hooaja lõpuks saadi väga kehv 20. koht (Luik, 2009).

1990. a. hooajal võitis oma esimese tiitli Tallinna TVMK. Norma oli teine ja Kohtla-Järve Keemik kolmas. Meistriliigast langesid KEK Jõgeva/Merkuur Tartu ja FC Flora Tallinn. Tallinna Sport lõpetas mängimise üleliidulises II liigas ning mängis 1990. aastal Balti Liigas, kus saavutati 10. koht. See oli hea tulemus arvestades, et olulised mängijad olid Läände põgenenud ja kaks Lõvide talendikaimat mängijat Martin Reim ja Indro Olumets keeldusid Spordiga liitumast. Poole hooaja peal lahkusid meeskonnast veel Sergei Bragin ja Urmas Kaljend. Mängijaid oli nii vähe alles, et mõnikord pidid isegi peatreener Roman Ubakivi ja abitreener Ants Kommussaar mängijatena üles astuma (Luik, 2009).

1991. a. hooajal võitis meistrivõistlused jällegi Tallinna TVMK. Norma oli teine, Estonia Jõhvi kolmas. Uustulnuk Vigri/Marat sai viienda koha. Eesti Fosforiit lisati liigasse

13ks meeskonnaks, sest eelmisel hooajal ei suutnud nad Balti Liigas hooaja lõpuni osaleda (Luik, 2009).

3.3. Uus ja vana põlvkond: Sport ja Lõvid

3.3.1. KSMK, hiljem nimega Tallinna Sport

80-ndatel võttis Eesti NSV meeskond pärast pikka pausi uuesti osa üleliidulistest meistrivõistlustest II liigas, 5. tsoonis, kus võistles 17 meeskonda. Mängiti KSMK (Kõrgema Spordimeisterlikkuse Kool) nime all, kuhu kuulusid treener Roman Ubakivi esimese põlvkonna jalgpallurid nagu Urmas Hepner, Urmas Kaljend, Tiit Kõmper, Ott Mõtsnik, Sepo Vilderson, Aavo Sarap, Enn Läänmäe jt. Võistkonna loomine sai teoks tänu noortetreener Roman Ubakivi ja entusiastist Jägala Ehitusvägede Poliitkooli ülema kindral Gnezdilovi pingutustele (Sild, 2014).

Mõne aasta pärast mängis meeskond Tallinna Spordi nime all. Ubakivi esimese põlvkonna kasvandikud hakkasid jõudma oma parimasse mänguikka. Hingestatud mänguga paistsid silma kaitses Urmas Hepner ja keskväljal Tiit Kõmper. Klass omaette oli kaheksakümnendate parim maängumees Ott Mõtsnik. Tema individuaalne meisterlikkus tõi publiku magnetina staadionile (Sild, 2014).

Samaaegselt kui Tallinna Sport mängis alles II liigas, tegid mehetegusid lõunanaabrite parimad klubid. Vilniuse Žalgiris mängis edukalt aastast 1983 kuni aastani 1989 NSV Liidu kõrgliigas ning sai seal 1987. aastal Moskva Spartaki ja Dnepropetrovski Dnepri järel kolmanda koha. Riia Daugava mängis esiliigas ning oli samal aastal samuti kolmas Odessa Tšernomoretsi ja Moskva Lokomotiivi järel (Sild, 2014).

3.3.2. Noortevõistkond Lõvid

Pärast Eesti oma profimeeskonna loomist jätkas Ubakivi Lõvide noortevõistkonna treenimisega. Lõvidest on sirgunud Eesti kõigi aegade parima jalgpalluri Mart Poomi ja terve rida väljapaistvaid väljakumängijaid. Nad taastasid eestlase eneseväärikuse jalgpallis. Pärast alandavaid kaotusi kohalike venelaste käest suutis Roman Ubakivi oma lõvipoistega jälle panna võitma ka eestlased (Schwede, 2001). Edukalt mängiti oma vabariigi, üleliidulistel ja rahvusvahelisel tasandil omavanuste noortega (Sild, 2014).

Kõik sai alguse siis kui Roman Ubakivi ja Olev Reim hakkasid värbama erinevatest eesti koolidest andekaid jalgpallipoisse ning panid käima ülelinnalise turniiri

poistemeeskondade vahel. Poiste juhendajatena tegutsesid Ubakivi esimese põlvkonna õpilased – tuntud mängumehed Ott Mötsnik, Tiit Kõmper, Urmas Kaljend, Sepo Vilderson, Aavo Sarap, Enn Läänmäe, Aivar Tiidus jt. Selgitati välja perspektiivikamad mängumehed ja selektsiooni tulemusena selgus meeskond, keda hakati nimetama Tallinna poistemeeskond Lõvid (Reim, 1992; Sild, 2014).

1982. aastal alistasid Lõvid turniiril Moskvast kohaliku Spartaki Spetsialiseeritud Jalgpallikooli 1:0 ja Spartaki klubi eakaaslased 2:0. Nädala pärast olid Lõvid Moskvast tagasi – kohaliku Dünamo kutse peale ja võitsid jälle 3:1. (Schwede, 2001).

Sama aasta Nahkpalli turniiril tekitasid isetegevuslikul žonglöörmisvõistlusel furoori Martin Reim ja Indro Olumets. N. Liidu koondise olümpiavõitjaks viinud treener Gavril Katšalin kiitis Gruusia televisioonis Lõvisid ja rääkis jalgpallialase raskuspunkti võimalikust ülekandumisest Baltikumi (Schwede, 2001).

1984. aasta Nahkpalli üleliidulisel turniiril Užgorodis vallandasid Martin Reimi kaks supervärvavat kahtluse, kas tegu pole vanusepettusega. Järgnesid telefonikõned Tallinna ja õigluse jaluleseadmine (Schwede, 2001).

1986. aastal saabus Lõvide mängust inspireeritud N. Liidu noortekoondis Tallinna ühistreeningule. Sõprusmängus kaotasid Lõvid endast aasta vanematele N. Liidu koondisele 0:3. Järgmisel aastal võitis sama koondis omaealiste EM-il hõbeda ja tuli maailmameistriks. EM-il võideti näiteks Jugoslaaviat 4:0, Norrat 3:0 ja Prantusmaad 3:0. Koondise peatreener Aleksandr Piskarjov ei pidanud oma sõna, sest Toomas Krõmmi ning Martin Reimi ta koondisse siiski ei kutsunud (Schwede, 2001).

Lõvide väljapaistvamaks saavutuseks loetakse turniirivõite Helsingi Cup'il. (Schwede, 2001). 1987. aasta turniiri finaalmängus võideti 8000 pealtvaataja ees Espoo Honkat tulemusega 3:1, kusjuures turniir läbiti täiseduga ja väravate vahega 45:1. Võistlustest võttis kokku osa üle 10 000 noore mängija ja 500 meeskonna enam kui 20 eri riigist (Reim, 1992).

Lõvide ülekaal püsis ka noorteklassi viimastel aastatel. 1988. aasta Eesti A-klassi meistrivõistlustel alistati kõik üheksa vastast väravate vahega 71-4. Samal aastal osalesid Lõvid Eesti täiskasvanute meistrisarjas ning tulid 12 meeskonna seas eelviimaseks 3 võidu ja 1 viigi juures (Schwede, 2001). 1988. aasta Helsingi Cupi finaalis võitsid Lõvid 2:0 Finnairin Pallo võistkonda. Teistkordselt saavutati rohkearvulise publiku ees turniirivõit (Reim, 1992).

1989. aastal Lõvide meeskond lagunes. Lõvides eraldati Mart Poom, Risto Kallaste, Martin Reim, Indro Olumets, Lembit Rajala, Toomas Krõm, Toomas Kallaste ja Meelis Lindmaa ning edutati N. Liidu II liigasse mängivasse Tallinna Sporti. Nead hakkasid palka saama ning ülejäänud Lõvide liikmed suunati Eesti meistrisarja klubidesse (Schwede, 2001).

4. JALGPALLI LIIDU, LIIGASÜSTEEMI JA KLUBIDE TEKE

4.1. Eesti Jalgpalli Liidu teke ja saamine FIFA liikmeks

1988. aasta teisel poolel tõusis päevakorda Eesti Jalgpalli Liidu taasloomine (Sild, 2014). 14. jaanuaril 1989. a. toimunud Eesti Olümpiakonverentsil sündis otsus taastada Eesti Olümpiakomitee tegevus. See innustas ka paljusid spordiliite lugema ennast enne Teist maailmasõda tegutsenud vastavate Eesti spordiliitude õigusjärglaseks või veelgi enam taastama enne sõda eksisteerinud spordiliidu tegevuse (Tõnise, 2009).

Esimese spordiliiduna taastas oma tegevuse Eesti Jalgpalli Liit (Tõnise, 2009). Liidu põhikirja projekti ettevalmistamisel tehti suur töö, kasutati isegi Eesti Vabariigi aegset ja Soome Jalgpalli Liidu põhikirja malli võtmiseks. Liidu asutamiskonverentsil loeti Eesti Jalgpalli Liit 1921. aastal asutatud liidu õigusjärglaseks ning pidi jätkama Eesti jalgpallitraditsioonide arendamist ning taotlema Eesti jalgpalli koostööd ja esindatust NSV Liidu ning rahvusvahelistes organisatsioonides. Konverentsil valiti 34-liikmeline volikogu ja 5-liikmeline revisjonikomisjon. Juhatusse hakkas kuulma 10 inimest. Valiti ka Eesti delegatsioon, kes läks üleliidulisele konverentsile, mis peeti 13. ja 14. detsembril ning kus moodustati NSV Liidu Jalgpalliliit. Delegatsioon rõhutas Eesti Jalgpalli Liidule võimalikult suurema iseseisvuse taotlemise vajadust (Siht, 1988).

Rahvusvahelise Olümpiakomitee täitevkomitee otsus 18. septembril 1991. a. taastunnustada Eesti Olümpiakomiteed avas kõigile rahvusvahelistele spordiliitudele võimaluse taastada Eesti vastava spordialaliidu liikmelisus või võtta Eesti spordiliidud oma liikmeks (Tõnise, 2009). Sama aasta detsembris võeti Eesti Jalgpalli Liit FIFA liikmeks ning Eesti rahvuskoondis loositi 1994. aasta MM-valikmängude 1. alagruppi koos Itaalia, Portugali, Šveitsi, Šotimaa ja Maltaga (Luik, 2009).

4.3. Eesti meistriliiga teke

1990. aastal keeldusid Eesti jalgpallivõistkonnad osalemast üleliidulistes meistrisarjades (Luik, 2009). Samamoodi tegutsesid ka Leedu ja Gruusia, kes teatasid, et nende klubid ei osale NSVL võistlustel ja nende mängijad ei esinda enam N. Liitu (Sugden & Tomlinson, 2000).

Samal aastal loodi 18 meeskonna (9 Leedust, 6 Lätist, 1 Venemaalt ja 2 Eestist) osalusel Balti liiga. Vaid 17 võistkonda lõpetas, sest Eesti Fosforiit Tallinn taandas ennast

pärast 14 mängu. Ainsaks ENSV esindajaks Balti Liigas jäi Tallinna Sport. Liigat domineerisid täielikult Leedu klubid. Esimese kümne hulgas oli neid lausa seitse ning endine NSVL meistrisarja võistkond Vilniuse Zalgiris võttis võidu (Luik, 2009).

1991. aastal sai Eesti iseseisvaks riigiks. Kohalik liiga aga algas siis kui Eesti oli veel *de jure* Nõukogude Liidu vabariik. Seega otsustati 1991. aasta kevad-sügis hooaeg mängida veel Eesti NSV meistrivõistluste nime all. (Luik, 2009).

Kuigi nii Eesti, Läti ja Leedu olid iseseisvad riigid, ei olnud FIFA ega UEFA nende riikide jalgpalliliite veel tunnustanud ning seepärast otsustati ka 1991. aasta Balti turniir viia läbi mitteametlikult (Luik, 2009).

1992. aastal toimusid taasiseseisvunud Eestis esimesed ametlikud meistrivõistlused jalgpallis, mis taastati pärast 52 aastast pausi. Seekordne turniir oli 1940. aasta Eesti Vabariigi meistrivõistluste loogiliseks jätkuks (Lääne, 1992).

Meeskonnad jaotati kahte seitsmesesse tsooni, kus mängiti üks ring. Neli edukamat mõlemast tsoonist jätkasid esimesel (1.-8.), ülejäänud teisel (9.-14.) finaalturniiril. Ühte finaalguppi jõudvad meeskonnad võtsid kaasa tsoonivõistluste omavaheliste mängude tulemused. Meistriliiga teisel etapil tuli pidamisele neli mängudevoor. 12 edukamat klubi kindlustasid endale järgmiseks hooajaks koha meistriliigas (Lääne, 1992; Laino, 1992).

Otsustati pidada ülemineku meistrivõistlused, et klubid saaksid hakata 1992/93 hooajal mängima erinevates Euroopa klubisarjades. Need kestsid vähem kui kaks kuud, 2. maist 27. juunini. Osales üheksa endist ENSV meistrivõistlustel mänginud võistkonda, neli esiliigas osalenud klubi ja üks uus võistkond nimega FK Maardu. Enne meistrivõistluste algust muutsid paljud klubid oma nimed. Tallinna TVMKst sai VMV, Estonia Jõhvist Eesti Põlevkivi Jõhvi, Kalakombinaat/MEK Pärnust Pärnu JK, Narva Autobaasist JK Trans Narva. Osalejate nimekiri oli 1991. aastaga üsna teistsugune (Luik, 2009).

Tallinna VMVd, Florat ja Tallinna FC Normat peeti soosikuteks ning kaks viimast läbisidki alagrupimängud ühegi kaotuseta. Teise etapi mängud algasid üllatusteta, kuid teises ringis kaotas Flora Tallinna Vigrile. Pärast seda kui VMV oli kaotanud oma kaks esimest mängu, siis tundus, et sellega aitavad nad Flora tagasi medalikursile. Järgmises ringis alistas VMV FC Flora. Enne viimaseid mängu oli Norma juba meister, talle järgnesid EP Jõhvi 8 punktiga, Flora 7 ja VMV 6 punktiga. Viimases ringis alistas EP Jõhvi Pärnu JK ning Flora tegi väravateta viigi Normaga. VMV võistkonnal oli pronksile tulekuks vaja viimases mängus

võita Transi rohkem kui 8 väravaga. Nad võitsid 10-0 ning lükkasid Flora, Eesti rahvuskoondise baasklubi, medalitelt välja (Luik, 2009).

4.4. Uute klubide loomine ja taasloomine

90ndate alguses sai uute klubide loomine võimalikuks tänu taasiseseisvumisele ning sporti reguleeriva keskvõimu kadumisele. Põhjuseid, miks neid siis üsna palju loodi, oli mitmeid. Näiteks FC Flora loodi eesmärgiga arendada jalgpalli ja taastada eesti jalgpallurite rahvuvaheline reputatsioon, sest enne 1990. aastat mängisid jalgpalli peamiselt venelased, spordiala oli halva mainega ja seda ümbritsesid skandaalid. Tallinna Sadama JK ja Tallinna FC Lantana loodi ärilistel põhjustel. Mõned (JK Viljandi Tulevik, JK Nõmme Kalju) aga loodi eesmärgiga taastada oma tegevus, mis oli katkenud Teise maailmasõja ning Nõukogude okupatsiooni tõttu (Luik, 2009).

4.4.1. Tallinna FC Flora

1990. aasta 10. märtsil moodustati jalgpalliklubi Tallinna FC Flora (Luik, 2009). Flora nimi tuli keemiatehasest, hiljem seos klubiga kadus. „Flora“ tehasel oli Tallinna liigas veteranide meeskond, mille võttis üle praegune Eesti Jalgpalli Liidu president Aivar Pohlak (Sild, 2014). Ta oli alguses üheaegselt nii klubi president, ründaja kui ka treener (Luik, 2009).

Algusaastatel koosnes Flora meeskond suuremas osas Lõvide mängijatest, lisandusid veel mõned teised mängjad. 1990. aasta ENSV meistrivõistlustel saadi viimane koht ning mängiti järgmine hooaeg esiliigas (Luik, 2009). Esimestel Eesti meistrivõistlustel pärast taasiseseisvumist tuldi neljandaks ning pärast seda on tulnud 10 korral Eesti meistriks, 6 korral hõbedale, 5 korral pronksile ning 3 korda on jäädud neljandaks (fcflora.ee; Sportnet Spordiinfo OÜ Spordikoolituse ja -Teabe Sihtasutus, 2016).

Floral on lai noortesüsteem. Tänapäevaks on neil jalgpallikoole ja kasvatajaklubisid Tallinnas, Viljandis, Haapsalus, Rakveres, Pärnus, Kuressaares, Emmastes ja Järvamaal (Luik, 2009). Need on tootnud mitmeid talendikaid mängijaid nagu Ragnar Klavan, Enar Jääger jt (Sportnet Spordiinfo OÜ Spordikoolituse ja -Teabe Sihtasutus, 2016).

4.4.2. Tallinna Sadama JK

Tallinna Sadama JK on tüüpiline 1990ndate perioodi esindaja Eesti jalgpallis. 1990. aastate alguses läksid paljud ettevõtted jalgpalli suurte plaanidega, kuid ei jäänud eri põhjustel

sinna püsima. Tallinna Sadama JK loodi 1992. aastal ning seda toetas Eesti suurim sadam-Tallinna Sadam (Luik, 2009).

Selle klubi karjäär oli lühike, kuid väga edukas. Nende võistkond tegi kiire tõusu ning kahe aastaga pääseti meistriliigasse. 6 hooaja jooksul lõpetati 2 korda teisena ning korra saadi kolmas koht. Klubil ei olnud oma noortesüsteemi, kasutati erinevate Tallinna noorteklubide kasvandikke (Luik, 2009). Tuntumatest mängijatest on võistkonnas mänginud Konstantin Kolbasseno (Nahk), Mark Švets, Kristen Viikmäe, Sergei Pareiko, Igor Prins, Sergei Terehhov ja Toomas Krõm (Sportnet Spordiinfo OÜ Spordikoolituse ja -Teabe Sihtasutus, 2016). 1999. aastal lakkas eksisteerimast ja liideti kokku Maardu FC Levadiaga (Luik, 2009).

4.4.3. JK Viljandi Tulevik

1992. aastal taasloodi Vello Sova ja Leo Ira poolt Viljandi JK, mis pidi olema 1912. aastal loodud ja 1942. aastal tegevuse katkestanud JK Viljandi Tuleviku õigusjärglaseks. 1992. a. hooaja lõpetas klubi 13. kohaga ning pärast seda muutis oma nime JK Viljandi Tulevikuks nagu see oli olnud enne sõda. 1992/93 hooaeg aga lõpetati viimastena ning järgnevad neli hooaega mängiti esiliigas. Mitmed muutused klubi juhatuses ja treenerite koosseisus viisid selleni, et Tulevik sai Tallinna FC Flora süsteemi osaks. Klubi pidi tootma mängijaid Flora esindusvõistkonna jaoks ning hakkas toetuma Flora presidendi Aivar Pohlaku finantsidele. 1996/97 tõusti tagasi kõrgliigasse. Korra on tulnud hõbemedalitele ning kaks korda jõutud karikafinaali (Luik, 2009).

Viljandis on alati olnud hea noortetöö ning paljud rahvuskoondise mängijad nagu Urmas Kirs, Viktor Alonen, Dzintar Klavan, Janek Meet, Argo Arbeiter, Mati Pari ja Ragnar Klavan on sellest linnast pärit (Sportnet Spordiinfo OÜ Spordikoolituse ja -Teabe Sihtasutus, 2016).

4.4.4. Tallinna FC Lantana

1993. aasta suvel võttis grupp ärimehi üle Tallinna Vigri ning nimetas selle Tallinna FC Tevalteks. Nad olid tiitliheitluses kuni viimaste ringideni. Siis otsustas Eesti Jalgalli Liidu juhatus klubi diskvalifitseerida ja liigast eemaldada, süüdistades neid korruptsioonis ja altkäemaksus. 1994/95 hooaja keskel võttis suures osas sama grupp inimesi üle Tallinna Nikoli klubi ja Marlekori firma toetusel nimetati see võistkond ümber Tallinna FC Lantana-Marlekoriks. 1995/96 hooajaks nõudis FIFA, et EKL annaks FC Tevaltele tagasi tema koha meistriliigas, mis tekitas ebahariliku klubide nimede vahetuse. FIFA otsuse järgi pidi Tevalte

nimi jääma ning seetõttu FC Lantana-Marlekor nimetati FC Tevalte-Marlekoriks ning Tevalte kohale moodustati uus klubi nimega Tallinna FC Lantana (Luik, 2009).

Oma esimesel aastal võideti kohe meistritiitel ning koosseisuga, kuhu kuulusid mitmed endised koondislased Sergei Bragin, Igor Prins, Andrei Borissoff ja Urmas Hepner suudeti tiitlit ka järgmisel aastal kaitsta. Aegade jooksul jõudsid klubis mängida ka näiteks Andrei Kalimullin, Vitali Leitan, Pavel Kisseljov-Londak ja Artur Kotenko (Sportnet Spordiinfo OÜ Spordikoolituse ja -Teabe Sihtasutus, 2016).

4.4.5. Tallinna FC Levadia

Enne 1998. aasta hooaega sai esiliiga klubi Maardu Olümpi sponsoriks ärimene Viktor Levada firma Levadia. Seoses sellega muudeti klubi nimi Maardu Levadiaks. Järgmiseks hooajaks saavutati koht meistriliigas. Oktoobris 1998 võttis Levadia firma jalgpalliklubi täielikult üle ning moodustati uus klubi nimega Maardu FC Levadia. Juhuse tõttu läks samal 1998. a. hooajal karikavõitjaks tulnud ja meistrivõistlused teisena lõpetanud Tallinna Sadama JK laiali ning suur osa mängijaid ja peatreener Sergei Ratnikov liitusid seejärel Levadiaga muutes meeskonna tugevaks ja konkurentsivõimeliseks (Luik, 2009)

Oma esimesel Eesti meistriliiga hooajal 1999. aastal oldi väga edukad. Võideti Eesti meistritiitel, tuldi karikavõitjaks ning võideti ka Superkarikas. Järgmisel aastal tehti samuti kolmikduubel ning pärast seda on tulnud veel 7 korral Eesti meistriks, 6 korral karikavõitjaks ja 4 korral superkarikavõitjaks (fclevadia.ee).

Hiljem kadusid Levadial ära sidemed Maardu linnaga ning klubi nimi muudeti Tallinna FC Levadiaks. See tõi aga kaasa segaduse, sest nende reservvõistkond oli juba sellise nimega. Seejärel pandi reservtiimi nimeks lihtsalt Levadia II (Luik, 2009).

4.2. Rahvuskoondis

4.2.1. Kodakondsuse probleem

Taasiseseisvunud Eestis sai probleemiks, et rahvuskoondise nimekirjas oli palju mitte-eestlasi ja kodakondsuseta isikuid (Sild, 2014). Jalgpalliliit mängitas oma ridades Eesti kodakondsuseta jalgpallureid, piirates sellega omaenda jalgpallurite võimalusi esindada kodumaad (Schwede, 2001).

FIFA oli pärast NSVL-i, Jugoslaavia jt impeeriumite ootamatut lagunemist hetkeks nõutu terve hulga uusriikidega tegelemise asjus ja lubas segastel aegadel ajutiselt nende koondistesse ka kindlat riigikodakondsust mitteomavaid isikuid (Vaher, 2010). Tegelikult tohivad FIFA seaduse järgi riigi rahvuskoondist esindada vaid need mängijad, kes omavad selle riigi kodakondsust (Schwede, 2001).

1992. aasta MM-kvalifikatsioonimängudeks osutusid esialgsete kandidaatide hulgast valituks viis mittekodanikku: Aleksander Pustov, Sergei Bragin, Andrei Borissov, Sergei Hohlov ja Sergei Ratnikov (Sild, 2014). Peale eelnimetatute kuulusid rahvuskoondisse veel Soome erinevates liigades mängivad eestlased ja endised „lõvipoisid“, kes mängisid FC Floras (Schwede, 2001).

21. jaanuaril 1992 esitas FC Flora liidule ultimaatumi. 25 allakirjutanud mängijat, nende seas kolm muulast, nõudsid, et koondisse võetaks ainult neid, kes omavad Eesti kodakondsust õigusliku järjepidevuse alusel. Erandina lubati koondisse arvata kolm kodakondsuseta pallurit, kes valdavad vabalt eesti keelt. Allakirjutanud, kelle hulgas oli ka Mart Poom, teatasid, et selle tingimuse mittetäitmisel võivad nad koondisse mitte kandideerida (Schwede, 2001).

Olukorraga ei olnud rahul ka mitmed teised jalgpallieluga seotud inimesed. 1993. aastal ilmus kaks avalikku pöördumist Eesti Spordi Keskliidu ja Eesti Jalgpalli Liidu poole. 27. veebruari Päevalehes ilmunud peaminister Mart Laari avalikus kirjas Eesti Spordi Keskliidu peasekretär Toomas Tõnisele juhtis Vabariigi valitsus Eesti Spordi Keskliidu tähelepanu sellele, et spordi alaliitude ja klubide tegevus, juhul kui soovitakse osa võtta rahvusvahelistest spordivõitlustest, peab olema kooskõlas rahvusvaheliste spordiliitude reeglitega. Vabariigi valitsus soovis Eesti Spordi Keskliidul kaaluda võimalust Eesti spordimeeskondadesse koondada vaid Eesti Vabariigi kodanikke (Laar & Schwede, 1993).

Teises avalikus kirjas kirjutas nõuti Eesti riigi ja rahvuskoondise au säilitamist ning tunti muret Eesti Jalgpalli Liidu tegevuse üle (Schwede & Vaher, 1993).

Eesti Jalgpalli Liit jätkas aga vastupidiselt eesti soost jalgpallurite, peaministri ja avalikus kirjas üles astunud tuntud inimeste soovile. 1992. aasta oktoobris võttis juhatus vastu otsuse, et pärast 1. aprilli 1993 ei tohi koondises enam debüteerida mittekodanikud. Inimestel tekkis küsimus, et miks just alates 1. aprillist. Kõik sai selgeks sama aasta talvel toimunud Baltic Cupil. Turniiril lükkas peatreener Uno Piir väljakule eesti keelt mitte oskavad

kodakonduseta Borissovi ja Bragini, keda tohtis vutiliidu otsuse järgi kasutada ka pärast 1. aprilli, sest debüüt oli toimunud varem eelpool mainitud kuupäeva (Schwede, 2001).

Pärast mittekodanike tõrjumist ja Roman Ubakivi tulekut koondise peatreeneri kohale läksid tulemused allamäge. 22 mängust saadi 21 kaotust ja teeniti vaid üks viik (Luik, 2009).

4.2.2. Mängijate vanus rahvuskoondises

Kui 1992. aastal alustati polnud enamus mängijatest veel oma parimasse mänguikka jõudnud (Sild, 2014). Suures osas koosnes algkoosseis endistest Lõvide palluritest nagu Mart Poom, Toomas Kallaste, Risto Kallaste, Meelis Lindmaa, Indro Olumets, Martin Reim ja Marko Kristal, kes olid kõik sündinud vahemikus 1970-1973. Koondise esimeste mängude ajal olid mehed 20-22 aasta vanused. Võistkonnas olid läbivateks mängijateks ka mõned vanemad mängumehed nagu Urmas Hepner, Urmas Kaljend, Igor Prins, Urmas Kirs, kelle sünniaastad olid 1964-1966. Vanusest hoolimata puudus neil kõigil rahvusvahelistes mängudes mängimise kogemus. Lisandusid veel 1967 ja 1969 sündinud Sergei Bragin ja Andrei Borissov (Luik, 2009).

1995. aastal ei olnud Braginil, Borissovil ning mõnel teisel kodakondsuseta isikul võimalik enam koondist esindada. Võistkondade nimekirjades ei olnud enam Hepnerit, Kaljendit ja Prinsi. Põhituumik, mille moodustasid endised lõvipoisid, jäi samaks (Luik, 2009).

1999. aastaks oli enamik oma parimas eas: Mart Poom, Sergei Hohlov-Simson, Marek Lemsalu, Erko Saviauk, Urmas Rooba, Marko Kristal, Martin Reim, Sergei Terehhov, Andres Oper, Indrek Zelinski. Kogenumatest veel Urmas Kirs ja Viktor Alonen. Koondiseukse olid juba lahti lükanud noored tegijad Raio Piiraja (sündinud 1979. aastal), Andrei Stepanov(1979. a.), Joel Lindpere(1981. a.), Kristen Viikmäe(1979. a.) (Sild, 2014).

5. JALGPALL IDA-EUROOPAS

Pärast Nõukogude Liidu laialiminekut on jalgpall endistes liiduvabariikides läinud allakäiguteed. Põhjuseid sellele on mitmeid: majanduslik kokkuvarisemine ning vaesus; võistlusstandardite langus pärast üleliidulise liiga katkemist; mitmete tippmängijate lahkumine klubidest; sporti soosiva keskvõimu lammutamine (Sugden & Tomlinson, 2000).

Nõukogude ajal oli jalgpall üheks vahendiks, kuidas õõnestada NSV Liitu. Mängudel väljendati rahvuslikkust, lehvitati rahvuslippe ja lauldi rahvuslikke laule (Sugden & Tomlinson, 2000). Näiteks Gruusias oli jalgpall väga olulise poliitilise ja rahvusliku kaaluga. Eestis see nii paraku ei olnud (Schwede, 2001). Pärast NSV Liidu kokkuvarisemist ei olnud Ida-Euroopas enam vaja kasutada jalgpalli vastupanuliikumise vahendina, sest tekkisid teised kanalid (poliitilised parteid, ametiühingud, ajalehed jne), mille kaudu sai oma rahvuslikku kuuluvust väljendada (Sugden & Tomlinson, 2000).

Vastupidiselt paljudele endistele liiduvabariikidele, toimus Eestis just jalgpalli tõus ning ala hakkas harrastama üha rohkem inimesi. 1995. aastal oli Eestis jalgpalliharrastajaid 2651 ning 1999. aastaks oli see arv juba 7301 (SA, 2016). 90ndate aastate alguses oli koondise mängudel madal publikuhuvi. 1993. aasta mäng Portugaliga tõi staadionile kõigest 2750 inimest. Isegi endine maailmameister Itaalia ei suutnud Kadrioru staadionile täismaja tuua. Hiljem hakkasid ka need numbrid tõusma (Luik, 2009).

5.1. Eesti võrdlus Sloveeniaga

Eesti ja Sloveenia jalgpalli saatusel on mitu ühesugust joont. Samamoodi nagu Eestis, muutus ka Sloveenias jalgpall pärast II maailmasõda põlastusväärseks spordialaks (Schwede, 2015). Selles endises Jugoslaavia osas said populaarseks lume ja jääga seotud spordialad. Tulemused talispordis paranesid ja ühtlasi langes teiste alade prestiiž. Tingimustes, kus poliitilised kanalid puudusid, väljendas rahvuslikkust just talisport. Kuna jalgpallis olid teised Jugoslaavia rahvad edukamad, elimineeriti see spordiala täielikult. Jalgpalli eitamine aitas sloveenidel end ka eristada teistest föderatsiooni kuuluvatest osariikidest ja see populaarne pallimäng sai Sloveenias erakordselt halvustava tähenduse (Stankovic, 2004). Sloveenidele oli jalgpall „Balkani“ sport, millega peeti silmas Jugoslaavia vähem arenenud piirkondi ja sellele vastandusid sloveenid kui suusarahvas (Licen, 2015). Eristumise nimel unustati Sloveenia jalgpalli ajalugu ja traditsioonid mõne aastaga (Stankovic, 2004).

Majanduslik üleolek tingis immigratsiooni teistest Jugoslaavia osadest. 1980ndail moodustasid sisserännanud 10% elanikkonnast ning sloveenid tundsid end rahvuslikult ohustatuna. Kuna immigrandid mängisid maailma kõige populaarsemat spordiala, pidasid sloveenid neid endist vähem „tsiviliseeritumaks“. Jalgpall seostus sloveenidele „mahajäämusega“ (Stankovic, 2004).

Stankovic (2004) viitab antropoloogile Vesna V. Godinale, kelle järgi peavad vähemusrahvused „normaalse“ ja „hea“ sloveeni reputatsiooni saavutamiseks sooritama erilisi tegusid. Sama tähelepanekut on korratud ka Eesti meedias kohalike muulaste kohta: venelased on „head“ üksnes siis, kui löövad väravaid Eesti koondise kasuks. (Schwede, 2015). Näiteks Konstantin Vassiljev pälvis väravate, heade esituste ning rahvuskoondise EM-i *play-off* ringidesse aitamise eest mitmeid ühiskondlikke tunnustusi, millest üks tähtsamaid oli valimine aasta kodanikuks 2011. aastal (Komp, 2013).

Eestiga sarnaseid paralleele on palju. Eestlasedki tundsid uhkust kui rahvas, kes ei mänginud jalgpalli ning üritasid sedaviisi tõmmata eraldusjoont endi ja ülejäänud Nõukogude Liidu vahel, pidades end paremaks nii majanduslikult kui kultuuriliselt. Harrastati „intelligentseid“ spordialasid nagu korvpall, võrkpall, kergejõustik ja suusatamine. Eestlased tundsid uhkust kui neid nimetati Nõukogude Liidu kõige läänelikumaks liiduvabariigiks. Oldi arvamusel, et individuaalspordialad sobivad neile paremini. Nagu ka Sloveenias peeti (murdmaa)suusatamist üksvahe rahvuslikuks spordialaks (Schwede, 2015).

KOKKUVÕTE

1985. aastast hakkasid Nõukogude Liidus toimuma ümberkorraldused (perestroika), mis ei jätnud puutumata ka Eestit. Need viisid lõpuks Nõukogude Liidu lagunemiseni ning Eesti Vabariigi taasiseseisvumiseni. Muutused toimusid kõikjal, sealhulgas spordis ja jalgpallis.

Tsentraliseeritud spordijuhtimine muutus demokraatlikuks, avanesid piirid ning sportlastel oli võimalik käia välismaal ja eelkõige lääneriikides võistlusreisidel ja treeninglaagrites. Spordibaasid pidid end ise majandama hakkama, paljud hädatarvilikud treeningukeskused olid rahanappuses. Hakati looma erinevaid iseseisvaid ja riigi toetusest mitte sõltuvaid spordialaliite ning spordiklubisid. Taasloodi Eesti Olümpiakomitee. Tuli leida viis, kuidas sport ilma keskvalitsuse rahalise toeta areneks. Inspiratsiooni ning ideid selleks ammutati lääneriikide tegevusest.

Nagu spordis üldiselt, hakkasid ka jalgpallis aset leidma suured muutused. Tuli taastada ala maine, sest okupatsiooni lõpuaastatel oli Eestis selle maailma populaarseima pallimängu olukord halb. Tase oli alla käinud, publikuhuvi madal ja jalgpallurite reputatsioon kehv. Spordialaga tegeles suuremas osas kohalik muulastest elanikkond. Eestlaste osakaal oli väike, harrastati rohkem „intelligentsemaid“ spordialasid nagu korvpall. Madalseisule aitasid kaasa kohalikud spordijuhid, kes eelistasid jalgpalli arendamisele individuaalalade toetamist. Tegutsesid vaid üksikud entusiastid eesotsas Roman Ubakiviga, kes taastas eestlaste eneseväärikuse jalgpallis ning pani nad jälle võitma.

Üleminekuajal taastati Eesti Jalgpalli Liit, mis innustas ka teisi liite lugema ennast enne Teist maailmasõda tegutsenud vastavate Eesti spordiliitude õigusjärglaseks või taastama enne sõda eksisteerinud spordiliidu tegevuse. Peatselt pärast taasiseseisvumist võeti Eesti FIFA liikmeks. Eesti ainus profiklubi Tallinna Sport loobus üleliidulises sarjas osalemast. Seda tegid ka mitmete teiste Ida-Euroopa liiduvabariikide esindusklubid. ENSV meistrivõistlustest said Eesti meistrivõistlused ja tekkisid mitmed uued klubid. Kutsuti kokku rahvuskoondis, mis hakkas mängima rahvusvahelisi mänge. Vastupidiselt teistele liiduvabariikidele, toimus jalgpalli tõus ning ala hakati üha rohkem harrastama. Ka publikuhuvi hakkas järk-järgult kasvama.

Selle maailma jalgpallis suhteliselt unikaalse nähtuse kohta, milleks oli ühe riigi jalgpalli kadumine mitmeteks aastateks ning hiljem tõusmine kõige populaarsemaks spordialaks, on saadaval väga vähe teaduskirjandust. Samuti on seda vähe kogu Ida-Euroopa

ja endiste liiduvabariikide kohta. Võib-olla annab see bakalaureusetöö inimestele ideid teemat laiemalt uurida ning aitab seda tühimikku täita.

KASUTATUD KIRJANDUS

1. Antons K. Fantoommusketär: vehkleja Jaan Veanes Eesti spordiloos. Sport ja Muuseum 2015; 5: 61-75
2. Bankov P. A Sport for All Project in Eastern Europe: 1979-89. The International Journal of the History of Sport 2004; 21: 780-795.
3. Davies I. A Sport for All Project in Eastern Europe: 1990-2001. The International Journal of the History of Sport 2004; 21: 796-814.
4. EOK (Eesti Olümpiakomitee). http://www.eok.ee/moskva_1980#.
5. Howell R. The USSR: Sport and Politics Intertwined. Comparative Education 1975; 11: 137-145.
6. Kolga S. Olümpia-aasta lõpetuseks. Spordileht 1988; 156: 2
7. Kolga S. Reformide ajastu. In: Vaiksaar A, ed. Eesti Spordiajaloo Seltsi II teadusliku konverentsi "Sport Eestis 1940-1991" materjalid. Tartu: Eesti Spordimuuseum ja Eesti Spordiajaloo Selts; 1998, 67-70.
8. Komp L. Konstantin Vassiljevi aasta pilvedesse ja tagasi. Jalka 2013; märts: 18-22.
9. Laino I. Eestis hakkas jalgpall veerema. Spordileht 1992; 57: 4.
10. Licen S. The eternal talent, the Frecnh Senegalese and the coach's troop: broadcasting soccer on Slovenian public televison. Soccer & Society 2015; 16: 657-673.
11. Luik M. Estonian football 100 years. Tallinn: ML Agency; 2009.
12. Lääne T, Anvelt V, Voolaid K, Sommer S. Eesti Olümpiakomitee 75. Tallinn: Eesti Olümpiakomitee; 1998.
13. Lääne T. Meistrivõistlused algasid. Spordileht 1992; 56: 4.
14. Piisang E, Maidlo J. Kalev. Läbi sajandi. 1944-2001. Tallinn: Ilo; 2001.
15. Prozumenshchikov M. Gamesmanship in the 'Game of Millions'. Russian Studies in History 2010; 49: 6-50.
16. Reim O. Lõvide lugu. Tallinn: Olion; 1992.
17. Riordan J. Playing to New Rules: Soviet Sport and Perestroika. Soviet Studies 1990; 42: 133-145.
18. Riordan J. Rewriting Soviet Sports History. Journal of Sports History 1993; 20: 247-258.
19. Riordan J. The USSR and Olympic Boycotts. The International Journal of the History of Sport 1988; 5: 349-359.
20. Schwede I, Laar M. Mart Laari kiri Toomas Tõnisele. Päevaleht 1993; 46: 17.

21. Schwede I. Eesti juhtum: kuidas rahva lemmikust sai vihatud vaenlase põlatud mäng. Jalka 2010; märts: 43-49.
22. Schwede I. Paralleelid: endised jalgpallipõlgajad Eesti ja Sloveenia. Jalka 2015; oktoober: 38-40
23. Schwede I. Väike Jalgpalliibel. Tallinn: K-Kirjastus; 2001.
24. Siht A. Taasloodi Eesti Jalgpalliliit. Spordileht 1988; 148: 1.
25. Sild A. Jalgpalliga läbi elu. Käsmu: A. Sild; 2014.
26. Sportnet Spordiinfo OÜ Spordikoolituse ja -Teabe Sihtasutus. Sporditulemuste andmebaas, <http://sport24.ee/index.php?ac=voistlus&bid=6&vid=1797&tyyp=EMV>, 02.05.2016.
27. Stankovic P. Sport, nationalism and the shifting meanings of soccer in Slovenia. European Journal of Cultural Studies 2004; 7: 237-253.
28. Statistikaamet. Statistika andmebaas, <http://pub.stat.ee/px-web.2001/dialog/statfile2.asp>, 04.05, 2016.
29. Sugden J, Tomlinson A. Football, Ressentiment and Resistance in the Break-up of the Former Soviet Union. Culture, Sport, Society 2000; 3: 89-108.
30. Zetterberg S. Eesti ajalugu. Tallinn: Tänapäev; 2009.
31. Tallinna FC Flora. <http://fcflora.ee/klubist/ajalugu/>.
32. Tallinna FC Levadia. <http://fclevadia.ee/auhinnad/>.
33. Tannberg T. Taasiseseisvumine. In: Vahtre S, ed. Eesti ajalugu VI. Vabadussõjast taasiseseisvumiseni. Tartu: Ilmamaa; 2005: 374-393.
34. Teemägi E. Eesti kergejõustik 100. Tallinn: TEA Kirjastus; 2009.
35. Tõnise T. Vabatahtliku spordiliikumise kujunemine. In: Spordikoolituse ja -Teabe Sihtasutus, ed. Sporditöötaja käsiraamat. Tallinn: Spordikoolituse ja -Teabe Sihtasutus; 2009, 1-11 <http://www.spordiinfo.ee/est/g18s122>.
36. Unger J. Eesti raha, Moskva juhtimine. In: Vaiksaar A, ed. Eesti Spordiajaloo Seltsi II teadusliku konverentsi "Sport Eestis 1940-1991" materjalid. Tartu: Eesti Spordimuuseum ja Eesti Spordiajaloo Selts; 1998, 55-60.
37. Vaher V, Schwede I. Avalik pöördumine Eesti Spordi Keskliidu ja Eesti Jalgpalli Liidu poole. Päevaleht 1993; 56: 14.
38. Vaher V. Jalgpall hingede öös. Tallinn: Pegasus; 2010.

SUMMARY

Changes in Estonian football between 1985 and 1999

In 1985, major restructuring (perestroika) of the political and economic system started in the Soviet Union and it involved Estonia as well because the country was under a soviet occupation at the time. These actions finally led to the collapse of the Soviet Union and the restoration of independence. The changes took place everywhere, including sports and football.

The management of sports became democratic. The borders became more loose and the athletes were able to go abroad, especially to Western countries to take part in contests and train in local training camps. Sports centers had to cope without the government financial support, several training bases were close to going bankrupt. A way how to develop sport without the central government support had to be found. Inspirations and ideas for it were obtained from Western countries. The creation of different sports associations and clubs began. Estonian Olympic Committee was recreated.

As in the sport in general many changes started to take place in football. The reputation of the sport had to be restored because the world's most popular ball game was in a very bad situation during the 80s. The level of quality was run-down, attendance numbers were low and the reputation of the players was poor. The sport was surrounded by scandals and had a bad image overall. Football was mostly played by immigrants from the east. The percentage of Estonian players was low. They preferred to practice more „intelligent“ sports such as basketball. Local sports leaders contributed to the recession by developing and supporting individual sports. Only a handful of enthusiasts kept the local football alive. They restored the dignity of Estonian football and made Estonians win again.

During the transition period, Estonian Football Association was restored. This inspired other associations to consider themselves as legal successors of the sports federations that existed before World War II. Soon after the restoration of independence Estonia became a member of FIFA. The only professional club Sport Tallinn withdrew from participating in the USSR second division. Many other clubs from other Eastern European states did that as well. The Estonian national championships and a several new clubs were formed. Also, the national team started playing international matches and participating in the world cup qualifiers. Unlike in other former soviet republics the sport was on the rise and more people started to take up football. Even the attendance numbers started to grow gradually.

LISAD

Tabel 1. Vahemikus 1985 – 1991 ENSV meistrivõistlusel osalenud võistkonnad ja nende koht hooaja lõpus (Luik, 2009).

	1985	1986	1987	1988
1.	Kalakombinaat/ MEK Pärnu	Zvezda Tallinn	Tempo Tallinn	Norma Tallinn
2.	Zvezda Tallinn	Norma Tallinn	Estonia/RMT Jõhvi	Keemik Kohtla- Järve
3.	Estonia Jõhvi	Tempo Tallinn	Zvezda Tallinn	Kalakombinaat/ MEK Pärnu
4.	Keemik Kohtla- Järve	Estonia Jõhvi	Kalakombinaat/ MEK Pärnu	Estonia/RMT Jõhvi
5.	Norma Tallinn	Kalakombinaat/ MEK Pärnu	Norma Tallinn	Zvezda Tallinn
6.	Tempo Tallinn	Keemik Kohtla- Järve	Keemik Kohtla- Järve	TVMK Tallinn
7.	KK Majak Tallinn	Elektrotehnik Tallinn	Kalev Sillamäe	Tempo Tallinn
8.	Kalev Sillamäe	RMT Kohtla- Järve	Elektrotehnik Tallinn	Dvigatel Tallinn
9.	KEK Pärnu	Kalev Sillamäe	Viljandi	Kalev Sillamäe
10.	Viljandi	Viljandi	Kalev Tartu	Viljandi
11.	Baltika Narva	KEK Pärnu	Baltika Narva	Lõvid/Flora Tallinn
12.	Dvigatel Tallinn	KK Majak Tallinn	Avtomobilist Narva	Kalev Tartu

Tabel 1 jätkub.

	1989	1990	1991
1.	Zvezda Tallinn	TVMK Tallinn	TVMK Tallinn
2.	TVMK Tallinn	Norma Tallinn	Norma Tallinn
3.	Kalakombinaat/ MEK Pärnu	Keemik Kohtla- Järve	Estonia Jõhvi
4.	Keemik Kohtla- Järve	Estonia Jõhvi	Eesti Fosforiit Tallinn
5.	Estonia Jõhvi	Kalakombinaat/ MEK Pärnu	Vigri/Marat Tallinn
6.	Norma Tallinn	Viljandi	Kalakombinaat/ MEK Pärnu
7.	Dvigatel Tallinn	Tempo Tallinn	Keemik Kohtla- Järve
8.	Kalev Sillamäe	Dvigatel Tallinn	Autobaas Narva
9.	Baltika Narva	Baltika Narva	Viljandi
10.	Tempo Tallinn	Sillamäe Kalev	Baltika Narva
11.	Autobaas Narva	KEK Jõgeva/Merkuur Tartu	Tempo Tallinn
12.	Eesti Tööstus/Flora Tallinn	FC Flora Tallinn	Kalev Sillamäe
13.	-	-	Dvigatel Tallinn

(Allikas: Autori koostatud, tuginedes teosele „Estonian Football 100 years“)

Tabel 2. Vahemikus 1992 - 1999 Eesti meistrivõistlustel osalenud võistkonnad ja nende koht hooaja lõpus.

	1992	1992/1993	1993/1994	1994/1995	1995/1996
1.	FC Norma Tallinn	FC Norma Tallinn	FC Flora Tallinn	FC Flora Tallinn	FC Lantana Tallinn
2.	Eesti Põlevkivi Jõhvi	FC Flora Tallinn	FC Norma Tallinn	FC Lantana Tallinn	FC Flora Tallinn
3.	VMV Tallinn	Nikol Tallinn	Nikol Tallinn	JK Trans Narva	FC Tevalte / Marlekor Tallinn
4.	FC Flora Tallinn	Eesti Põlevkivi Jõhvi	JK Trans Narva	JK Sadam Tallinn	JK Sadam Tallinn
5.	Vigri Tallinn	Vigri Tallinn	JK Sadam Tallinn	Eesti Põlevkivi Jõhvi	JK Trans Narva
6.	Kalev Tartu	JK Trans Narva	Eesti Põlevkivi Jõhvi	FC Norma Tallinn	Tervis Pärnu
7.	JK Trans Narva	JHK Keemik Kohtla-Järve	Esdag Tartu	-	-
8.	JK Pärnu	Esdag Tartu	JK Tervis Pärnu	-	-
9.	-	JK Dünamo Tallinn	JK Dünamo Tallinn	-	-
10.	-	JK Merkuur Tartu	JK Merkuur Tartu	-	-
11.	-	JK Kalev Sillamäe	JK Kalev Sillamäe	-	-
12.	-	JK Tulevik Viljandi	FC Tevalte Tallinn(diskv.)	-	-

Tabel 2 jätkub.

1996/1997	1997/1998	1998	1999
FC Lantana Tallinn	FC Flora Tallinn	FC Flora Tallinn	FC Levadia Maardu
FC Flora Tallinn	JK Sadam Tallinn	JK Sadam Tallinn	JK Tulevik Viljandi
JK Sadam Tallinn	FC Lantana Tallinn	FC Lantana Tallinn	FC Flora Tallinn
SK Lelle	JK Trans Narva	JK Trans Narva	JK Trans Narva
FC Marlekor Tallinn	JK Tulevik Viljandi	JK Tulevik Viljandi	FC TVMK Tallinn
JK Trans Narva	FC TVMK Tallinn	FC TVMK Tallinn	FC Lantana Tallinn
-	-	Eesti Põlevkivi Jõhvi	SK Lelle
-	-	SK Lelle	Eesti Põlevkivi Jõhvi

(Allikas: Autori koostatud, tuginedes sporditulemuste andmebaasile)

Lihtlitsents lõputöö reprodutseerimiseks ja lõputöö üldsusele kättesaadavaks tegemiseks

Mina, Assar Leok,

(sünnikuupäev: 09.05.1994)

1. annan Tartu Ülikoolile tasuta loa (lihtlitsentsi) enda loodud teose

„Muutused Eesti jalgpallis 1985-1999“,

mille juhendaja on Kaarel Antons

1.1. reprodutseerimiseks säilitamise ja üldsusele kättesaadavaks tegemise eesmärgil, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace-is lisamise eesmärgil kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni;

1.2. üldsusele kättesaadavaks tegemiseks Tartu Ülikooli veebikeskkonna kaudu, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace'i kaudu kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni.

2. olen teadlik, et punktis 1 nimetatud õigused jäävad alles ka autorile.

3. kinnitan, et lihtlitsentsi andmisega ei rikuta teiste isikute intellektuaalomandi ega isikuandmete kaitse seadusest tulenevaid õigusi.

Tartus, 09.05.2016